

Recenzenti

Vida Ognjenović
Gojko Božović

Danilo Kiš
Aleksandar Mandić

GOLI ŽIVOT

Beograd, 2020

SADRŽAJ

POSLEDNJE KIŠOVO DELO	7
GOLI ŽIVOT (<i>Prva epizoda</i>)	
Mart, 1989. Tel Aviv, Izrael	11
Mart, 1989. Kibuc, Šar Hamakim, Izrael	17
GOLI ŽIVOT (<i>Druga epizoda</i>)	
Mart, 1989. Tel Aviv, Izrael.....	35
GOLI ŽIVOT (<i>Treća epizoda</i>)	
Mart, 1989. Tel Aviv, Izrael.....	66
GOLI ŽIVOT (<i>Četvrta epizoda</i>)	
Mart 1989. Haifa, Izrael	92
ALBUM	125
POSLE	137
HVALA	139

POSLEDNJE KIŠOVO DELO

Ideja za seriju *Goli život* začela se u Izraelu 1986.godine. Danilo je bio gost instituta Van Lir, tamo sreće Evu Nahir i Ženi Lebl, dve „naše“ Jevrejke. One su verovala da je jedino Kiš pravi čovek koji bi mogao da piše o njihovim životima. Slušao ih je pola dana i kada se vratio, priča mi o njihovim bolnim i čudesnim sudbinama, o kojima ne bi hteo da piše ali predlaže da odem tamo i da napravim dokumentarac, „naš Šoa“, kaže. Pristanem ako on hoće da bude ispred kamere, pripovedač koji će ih uzeti za ruke i provesti kroz sećanja.

Nasmejao se mom predlogu. „Kojesta“, kaže uz čuveni odmah ruke koji sam tako voleo i uz koji sam toliko toga naučio¹. Televizor nikada nije imao, pa ni želju za takvim prisustvom po kućama. Trebalo je tri godine da ga ubeđujem i tek u martu 1989. krećemo sa malom ekipom u Izrael. Snimali smo tamo nedelju dana po celoj zemlji. Slušao sam njihove ispovesti. Potresen i u neverici šta se sve može preživeti. I mog druga Daniela kako od njih traži detalje i činjenice poput kakvog islednika iz svojih knjiga, ali sa saosećanjem i pažnjom.

¹ Videti fotografiju na sledećoj stranici

Pretposlednjeg dana bili smo ispred Zida plača i kao u najgoroj petparačkoj priči, tako nesvojstvenoj njemu, tu, baš tu, zabolelo ga je rame. Pojavila se senka smrti koju je u poslednjih nekoliko godina nosio u plućima. Sutradan smo otputovali, mi do Beograda a on dalje, do Pariza. Sumnja je tamo potvrđena, bolest se vratila a nada potonula. Doktori preporučuju ponovno zračenje, Danilo odbija. Još malo voljenog Dubrovnika, *Još malo šetnje uz more i... gotovo*. Oktobar, kraj u Parizu i sahrana u Beogradu.

Niti je tražio da vidi, niti sam ja bio u stanju da, bez njega, tih meseci gledam išta od snimljenog materijala. Kada je sahranjen, krenuo sam da zaokružim taj dug i sačuvam njegovo poslednje delo. Obišao sam i snimio mesta o kojima se govori u seriji. Zatim smo montirali zajedno. Bio je pored mene, u svim nedoumicama, u stvaranju redosleda, u izboru kadrova, na svakom rezu, sam slušao sam šta bi on rekao. I siguran sam da ga nisam izdao.

Serijska ima četiri epizode koje traju 215 minuta. Emitovana je od 12. do 15. marta 1990. godine iz studija u Sarajevu. I opet, kao u nekoj simbolično neupotrebljivoj za umetnost, bila je to poslednja stvar koju su zajedno, uživo, gledali ljudi u Jugoslaviji. Osim u Hrvatskoj, gde su stvar „morali da proveriti” pre nego što su je emitovali posle nekoliko dana.

Pred vama je tekst serije. Ja, koji ga takoreći znam napamet, i sam se čudim neverovatno moćnoj, ljudskoj i literarnoj snazi koja zrači iz ovog dijaloga, zahvaljujući iznad svega Danilovom načinu razgovora.

Nemam šta da dodam.

Aleksandar Mandić

DANILO KIŠ

GOLI ŽIVOT (*Treća epizoda*)

Mart, 1989. Tel Aviv, Izrael

Eva Nahir: Upadamo u trbuh broda. I tu u trbuhu broda koji je ovako ...

Kiš: Još uvek ste vezani ili odvezani?

Eva Nahir: Ne, ne odvezani. Jedni na drugog onako padaju, znaš, unutra na nekakvu crnu dubinu, ni svetla ni ničega, ljudi polude od straha, voze nas na ubistvo, mislimo, kuda nas k vragu voze? A onda se onako naslanjaš, znaš kako je unutra paluba, onako okrugla, ovako se naslanjaš na to. Panika grozna, žene u histeriji. Ja i moja Bosa samo se ovako držimo za ruke, ćutimo i ona kaže meni: „Slušaj, ja sam čula da ima nekakav otok, nas voze na nekakav otok“.

* * *

Ženi Lebl: I onda odjednom, ne znam ni ja koliko smo se vozili, delom se naš autobus nagne i odjednom kažu napolje, izlazak. I sad, kako mi nismo ništa videle šta je dole, mislim,

tek odjednom čujemo nešto: „Bržije, bržije“. Mene je uhvatio takav smeh.

Kiš: Šta kaže: „Bržije“?

Ženi Lebl: Bržije, bržije, neki ženski glas. Obično kada sam u stresu, umesto da plačem, ja se smejem, a to užasno dovodi do besa ljude koji misle da im se ja podsmevam. Ja čujem bržije, bržije.

Kiš: Ko je to bio?

Ženi Lebl: Milicionerke, prvi put u životu ja novinar vidim milicionerke.

Kiš: Znači žene milicionerke, u milicijskoj uniformi.

Ženi Lebl: Da, sa čizmama.

Kiš: I, da li su one naoružane?

Ženi Lebl: Da, kako da ne, imaju puške, imaju čizme, a nama su uzeli pertle iz cipela da se ne obesimo. I sad ti ugažiš u blato, a cipela ti ostane u blatu.

Kiš: Vas su isterali iz autobusa u blato?

Ženi Lebl: Kao padobranc, recimo, bacali su nas kao iz aviona da bacaš u ono blato. Jedna koja je bila u drugom autobusu izašla je, pošla je po tom blatu i vratila se po nešto, ne znam ni ja po šta se vratila. U svakom slučaju, kada se vratila dobila je kundakom po bubrezima i verovatno od bola njoj je ispalo: „Gori ste nego fašisti“.

Kiš: To je rekla?

Ženi Lebl: To je rekla, u svakom slučaju dobila je strahovito batina od tog istog kundaka i to je bio događaj koji nas

je dotukao, dok smo došle do neke barake. Nismo ni znale da postoji baraka. Došle smo do te barake kroz blato, skroz blatnjave, bez cipela, bez ičega.

Kiš: To jest, cipele su ostale u blatu.

Ženi Lebl: Cipele su ostale u blatu. Odjednom dolazi jedna žena, visoka crnka, sa strašno zelenim očima i pita: „Ko je to rekao da smo mi fašisti?“

Kiš: Reč je o onoj devojci koja je dobila kundakom, koja je bila izudarana?

Ženi Lebl: Ali mi, naravno, nećemo da kažemo ko je iako svi znamo, i ako se ta ne javi, onda ćemo mi kolektivnu kaznu. Onda se ova javi.

Kiš: To jest, ta devojka koja je rekla, javi se.

Ženi Lebl: Jeste, javi se i kaže onako skrušena: „Izvinite, ali ja to nisam rekla“. Kaže ona: „Ti si to rekla“. „Ne, ja nisam, na časnu reč.“ „Ti nemaš časnu reč.“ „Ja – kaže – to nisam rekla, ja sam rekla nešto sasvim drugo“. „Šta si ti rekla?“ „Ja nisam rekla da ste vi fašisti, rekla sam da ste vi gori nego fašisti.“ Mi smo ostale zabezeknute, a Marija je odjednom stala.

Kiš: Marija, to je ta upravnica, visoka, sa zelenim očima?

Ženi Lebl: Da, u stvari nju je predstavio jedan milicioner: „Drugarica Marija treba nešto da vam kaže“.

Kiš: Nema prezimena?

Ženi Lebl: Nema. I odjednom se trгла Marija i rekla: „Ako je tako, fašisti su vas vezivali lancima, ako smo mi gori nego fašisti onda ćemo mi bodljikavom žicom“. Da narednje tamo jednome milicionaru: „Donesi bodljikavu žicu“.

Kiš: Šta, nju vežu bodljikavom žicom?

Ženi Lebl: I ona da ruke, vežu je bodljikavom žicom. Odvedu je napolje izvan barake, čujemo dva plutona i gotovo. Nisu je ubili.

Kiš: Nisu je ubili?

Ženi Lebl: Ne, nisu je ubili. Vratili su je kasnije u Zabelu, vratili su je u Beograd, iz Beograda u Zabelu.

Kiš: Dobro, to ti kasnije doznaješ.

Ženi Lebl: To mi kasnije doznajemo, ali mi smo bile ubeđene da je ona ubijena. Sutradan izjutra rano, odnosno to isto jutro sa poslednjom zvezdom, nama daju neke ašove i motike i idemo na rad. Ne znamo gde idemo na rad. Dođemo do jednog mesta, tu se poređaju milicioneri muškarci skroz nekom dužinom. Videla sam da je to trasa kanala, jer sam tri godine ranije bila na Posavskom kanalu, radila.

Kiš: Kao novinar?

Ženi Lebl: Kao dobrovoljac. Srednjoškolska brigada dobrovoljno. Videla sam da je to ta ista trasa i verovatno isti radovi, i onda smo saznale da je to Ramski rit. Rit je, u stvari, močvara. Mi molimo milicionerke: „Dajte nam malo vode“. „Evo, imaš vodu.“ Kakvu vodu?

Kiš: Pile ste vodu što je izvirala iz tog kanala, iz močvare?

Ženi Lebl: Da. I onda kad pogledaš dole, vidiš šta ti ona pokazuje, onda vidiš da ti se ovde nalepile neke stvari, niko nije znao kakve su to stvari. Neka Sremica, šta li, Melanija se zvala, kaže pijavice. Mi počnemo da ih čupamo. „Ne, kada se ona napije, ona će sama“, kaže ona.

Ženi Lebl: Vojska, umesto milicije došla vojska. Mislile smo šta se to dešava, nismo znale šta je, šta se desilo. Upravnik je pobjegao u Rumuniju.

Kiš: Šta to znači?

Ženi Lebl: Prebegao.

Kiš: Šta to znači u Rumuniju, to jest prebegao je ka ovima...

Ženi Lebl: IB-eu.

Kiš: On je bio informbirovac – prosovjet i pobjegao je iz Jugoslavije u Rumuniju, a tobože je imao zadatak da čuva zapravo takve neprijatelje, to jest ibeovce.

Ženi Lebl: Da. I to isto jutro dolazi vojska, nas sve u vagonu, u Požarevac. Pre svega nas okuju jednu za drugu.

Kiš: Vezane lisicama?

Ženi Lebl: Vezane lisicama po dve, i zatvore u vagonu. Otprilike kao što je bilo za vreme okupacije. Vode nas, niko ne zna kuda. Odjednom, pošto je smrad bio, nismo imale ništa, znaš kako je, vršiš nuždu tamo u...

Kiš: Vagonima?

Ženi Lebl: U furgonu, pa da, i onda onaj smrad. Odjednom ti otvaraju, neki vazduh nepoznati, vidimo, neki morski vazduh. Ne znam. Vidimo mnogo vode tamo, znale smo da smo negde na moru, ne i gde smo na moru. Vidimo jedan brod tamo, piše „Punat“. Onako kako smo bile jedna za drugu vezane, nas tras iz furgona u trbuh broda. Ako si imao sreće, kao što sam ja imala, pa padneš na drugi par, mislim na onaj što je ispred tebe, odmah pobjegneš dalje da neko ne padne

Danilo Kiš
Aleksandar Mandić
GOLI ŽIVOT

Fotografije
Done Zipevski

Lektor
Branka Kupi

Korektura i tehnička podrška
Slaviša Jeremić

Izdavač
YES-PRO, Beograd

Za izdavača
Aleksandar Mandić

Priprema i štampa

Čigoja
Š T A M P A

office@cigoja.com

ISBN 978-86-914453-2-4

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-94
343.819.7(497.1)"1948/1960"
341.322.5(=411.16)(497.1)"1941/1945"

КИШ, Данило, 1935-1989

Goli život / [scenario] Danilo Kiš, Aleksandar Mandić.
- Beograd : Yes-Pro, 2020 (Beograd : Čigoja štampa). - 139 str.
: fotogr. ; 20 cm

Tiraž 500. - Sadrži i sećanja Žani Lebl i Eve Nahir Panić izneta
u seriji Goli život.

ISBN 978-86-914453-2-4

1. Мандић, Александар, 1945- [scenarist]
а) Голи оток (концентрациони логор) - У успоменама
б) Други светски рат 1939-1945 - Југославија -
У успоменама

COBISS.SR-ID 283876108